

ТОРА ОР • ПАРШІ ВАСЦЕ • МААМАР 3

וללבן שתי בנות וגו'

А в Лавана було дві дочки

Лея і Рахель — це Б-жественна думка й Б-жественне мовлення, прихований і розкритий світи. Яаков любив Рахель більше, бо Нескінченне світло (Ор Ейн Соф) найповніше сходить через мовлення й дію, де кожен може його сприйняти, хоча думка завжди має їх супроводжувати.

НА ЧЕСТЬ

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

Батько Ребе, реб Леві-Іцхок

LikuteiTorah.com

ХАСИДСЬКА ПАРША

likuteitorah.com/uk/torah-ohr/vayitzei/3/

ГОЛОВНА ДУМКА

Лея і Рахель — це Б-жественна думка й Б-жественне мовлення, прихований і розкритий світи. Яаков любив Рахель більше, бо Нескінченне світло (Ор Ейн Соф) найповніше сходить через мовлення й дію, де кожен може його сприйняти, хоча думка завжди має їх супроводжувати.

Кожен розділ: текст івритом, потім переклад, потім коротке пояснення під золотою лінією. Маленькі цифри в тексті івритом позначають примітки наприкінці.

КОРОТКО ПРО МААМАР

Маамар розглядає двох дочок Лавана як дві «землі живих»: Лею — літери думки й прихований світ, а Рахель — літери мовлення й розкритий світ. За часів Храму Рахель відкрито сяjala в Землі Ізраїлю, приносячи пророцтво й відкрите одкровення. У вигнанні Рахель, відкрита мем, пішла у вигнання разом з Ізраїлем, але Лея, закрита мем, залишилася в Землі, щоб великі цадики (праведники), як-от Арізаль, могли досягати там іще вищих, прихованих осягнень. Чому ж тоді Лею «ненавиділи»? Яаков — це «середній брус», який проводить Нескінченне світло від вінця (Кетер) до царювання (Малхут), тому він прагнув його розкриття внизу, у Рахелі. Рахель була неплідною, бо розкрити світло окремим нижнім світам надзвичайно важко, тоді як Лея народжувала синів у світі еманції (Ацилут): Єгуду (зовнішнє самоусунення, корінь царювання Давида), Реувена і Шимона (зір і слух), а також Леві (внутрішню прив'язаність, корінь Моше). Покоління пустелі, коренем пов'язане з Леєю, прагнуло служити Б-гові лише думкою, але саме мовлення й дія проводять найвище світло. Лея хотіла, щоб головною була думка; Яаков знав, що для більшості Ізраїлю основне служіння — це мовлення й дія, поєднані з думкою.

ПЛАН

- 1 Дві дочки — дві землі** ¶1
Лея і Рахель — це думка й мовлення, прихований і розкритий світи. За часів Храму обидві світили в Землі; у вигнанні Рахель прихована й мовчазна, тоді як Лея, вищий і прихований рівень, залишається в Землі, щоб великі цадики могли його осягнути.
- 2 Чому Яаков любив Рахель** ¶1
Яаков, середній брус, проводить Нескінченне світло від Кетер до Малхут і навіть внутрішній поцілунок Хохми, Біни та Даат — у Рахель; Лаван — це вища Білизна, джерело чистої милості.

3 Рахель неплідна, сини Леї

¶2

Народження через мовлення означало б розкриття в окремих нижніх світах, а це надзвичайно важко; Лея народжувала в Ацилуті. Єгуда уособлює зовнішнє самоусунення, Леві — внутрішню прив'язаність, а Моше походить від Леві.

4 Думка й дія разом

¶2

Покоління пустелі прагнуло служіння лише думкою, але дія проводить більше світла. Лея хотіла, щоб першою була думка; Яаков обрав намет Рахелі — мовлення й дію, поєднані із зором і слухом думки.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

Прихований і розкритий світи עולמא דאטכסיא ועולמא דאטגליא

Два рівні Б-жественного самовираження, які порівнюються з особистою думкою людини й її чутним мовленням. Лея — прихований світ; Рахель — розкритий світ.

Відкрита мем і закрита мем מ"ם פתוחה ומ"ם סתומה

Дві форми літери мем. Рахель, відкрита мем, залишає отвір, через який зовнішні сили отримують живлення у вигнанні; Лея, корінь якої — у закритій мем, запечатана й не перебуває у вигнанні.

Середній брус בריח התיכון

Брус, що проходив крізь усі дошки Скинії від одного кінця до другого; так Зогар називає Яакова, який проводить Нескінченне світло з найвищого рівня до найнижчого.

Вища Білизна לובן העליון

Корінь Лавана згідно з ученням Арізала: джерело всієї милості, чисте співчуття без суду, яке передує всьому Ацилуту.

Прив'язаність і визнання התקשרות והודאה

Два види самоусунення: внутрішня прив'язаність Леві, невидима ззовні, і визнання Єгуди, що виявляється назовні, як-от у поклони.

Їхній кінець закладений у їхньому початку נעוץ סופן בתחלתן

Принцип із Сефер Єцира, згідно з яким найнижчий рівень пов'язаний із найвищим; тому фізичне мовлення й дія проводять найбільше одкровення.

РОЗДІЛ 1 • 11

Дві дочки — дві землі

РОЗДІЛ 2 • 11

Чому Яков любив Рахель

1 וללכן שתי בנות^{1,2} וגו'. הנה לאה ורחל הם אותיות המחשבה ואותיות הדבור. שהם עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא³ (עיין לקמן בד"ה בכ"ה בכסליו בפ"י ושם ה' קטנה רחל)

«I в Лавана було дві дочки» тощо. Лея та Рахель — це літери думки й літери мовлення, тобто прихований світ (альма де-іскася) і відкритий світ (альма де-ісгаля). (Див. нижче, у маамарі, що починається словами «Двадцять п'ятого Кислева», у поясненні слів «а ім'я молодшої (га-кетана) — Рахель» [які слід читати як] «маленька гей» (гей кетана): Рахель.)

Маамар починається з вірша, у якому йдеться про дочок Лавана — Лею та Рахель. У хасидизмі вони уособлюють «думку» Б-га — внутрішній, прихований світ — і Його «мовлення», світ, що виходить назовні, так само як думка людини залишається особистою, тоді як її слова чують інші. Альтер Ребе відсилає читача до свого маамара на Хануку (Тора Ор, Ваєшев 4:35), де слова «молодшої (га-кетана) — Рахель» прочитано як «маленька гей»: остання гей Імені Б-га (Гавая), що відповідає царюванню (Малхут).

וזהו ענין בארצות החיים⁴. ב' ארצות. שבזמן שבהמ"ק [שבית המקדש] היה קיים היו שני הבחינות מאירים בא"י [בארץ ישראל].

У цьому й полягає значення слів «у землях живих»: дві землі. Адже коли стояв Святий Храм, обидва рівні сяяли в Землі Ізраїлю.

Псалмоспівець говорить про «землі» живих у множині. Альтер Ребе розуміє ці дві землі як Лею та Рахель, думку й мовлення, і каже, що поки стояв Храм, обидві вони відкрито сяяли в Землі Ізраїлю.

והעיקר היה בחי' רחל⁵ (שנקראת עקרת הבית)^{6,7,8} כי המחשבה מתלבשת בתוך הדבור והדבור היה מתגלה.

І головною була бхіна Рахель (яку називають аkerет га-баїт — «опора дому»), адже думка вбирається в мовлення, а мовлення було відкритим.

З-поміж двох у часи Храму головною була Рахель — мовлення, — бо думка не залишається прихованою: вона вбирається в мовлення, тож у тому, що відкривалося через мовлення, містилася й думка. Аkerет га-баїт — це гра слів: у Торі сказано, що Рахель була акарою, «неплідною» (Берешит 29:31), а Мідраш тлумачить це слово як ікар — «Рахель була опорою дому» (Берешит Раба 71:2).

ולפי שרחל שהוא בחי' הדבור הוא עלמא דאתגליא לכך היה אז בא"י [בארץ ישראל] גילוי אלקותו ית' שהיו חכמים גדולים בעלי רוח"ק [רוח הקודש] ונביאים (וכמו שפרש"י [שפירש רש"י / שפירוש רש"י]⁹) גבי יונה ויחזקאל¹⁰ שאין הנבואה שורה אלא בא"י [בארץ ישראל]¹¹

Оскільки Рахель, рівень мовлення, є відкритим світом, то в той час у Землі Ізраїлю було розкриття Його Б-жественності, благословенний Він: там були великі мудреці, наділені Руах га-Кодеш, і пророки (як пояснює Раші щодо Йони та Єхезкеля: пророцтво перебуває лише в Землі Ізраїлю).

Оскільки Рахель є «відкритим світом», її визначальне становище в Землі Ізраїлю означало, що Б-жественність була там відкрито явлена — у мудрецах, наділених Руах га-Кодеш, і в пророках. Раші зазначає, що Йона втік за межі країни, бо Шехіна (Б-жественна присутність) не перебуває поза Землею Ізраїлю, а на Єхезкеля Шехіна з'явилася у Вавилоні лише тому, що спершу перебувала над ним у Землі Ізраїлю.

ובפרט בהמ"ק [בית המקדש] והשראת השכינה בקה"ק [בקדש הקדשים] ואורים ותומים ועבודת הקרבנות שהי' [שהיה] יורד אש שלמעלה. משא"כ אחר חורבן בהמ"ק [בית המקדש] שגלו ישראל וגלתה עמהם השכינה.¹²

І особливо [були] Святий Храм, перебування Шехіни у Святому святих, Урим і Тумім та служіння жертвоприношеннями, коли згори спускався вогонь. Але після руйнування Святого Храму все було інакше: Ізраїль пішов у вигнання, і Шехіна пішла з ним у вигнання.

У Храмі було ще більше відкритого розкриття: Шехіна перебувала у Святому святих, Урим і Тумім давали первосвященникові відповіді, а на жертвник сходив вогонь із небес. Після руйнування Храму, навчають мудреці, сама Шехіна пішла у вигнання разом із єврейським народом.

שהיא בחי' רחל שהיא בבחי' גלות בע' [בשבעים] שר"י ואינה מאירה כלל¹³ מערך הגלוי שהיתה מאירה בזמן הבית שהי' [שהיה] הדבור מתגלה משא"כ עכשיו כתיב כרחל לפני גוזזי נאלמה.¹⁴

[Шехіна] — це рівень Рахель, яка перебуває у стані вигнання серед сімдесяти князів і зовсім не сяє порівняно з тим розкриттям, у якому вона сяяла за часів Храму, коли мовлення було відкритим. Натомість тепер сказано: «Немов вівця [рахель] перед тими, хто її стриже, вона мовчить».

Шехіна у вигнанні — це Рахель, рівень мовлення, тепер прихований серед «сімдесяти князів», небесних сил, що панують над народами. Альтер Ребе тлумачить слова Ісаї «немов вівця (рахель) перед тими, хто її стриже, вона мовчить» як мовчання Рахель, Б-жественного мовлення: тепер вона вже не сяє так, як раніше.

והעבודה היא בדרך בירורים¹⁵ כו' (וכמ"ש ע"פ במדבר סיני)¹⁶ ומ"מ נשאר מאיר בא"י [בארץ ישראל] בחי' לאה והיא מדרגה יותר גבוה מבחי' רחל וכמשל המחשבה שהיא רוחניות ונעלית מן הדבור

А служіння відбувається шляхом бірурім (відокремлення й піднесення іскор святості) тощо (як пояснюється щодо слів «У пустелі Синай»). І все ж у Землі Ізраїлю продовжує сяяти рівень Леї, який вищий за рівень Рахель, подібно до думки, що є духовнішою та вищою за мовлення.

У вигнанні служіння полягає в бірурім — відокремленні й піднесенні іскор святості, що впали у світ, — а не в тому, щоб перебувати у відкритому розкритті. Однак у Землі Ізраїлю все ж сяє щось від Леї, рівня думки, вищого за мовлення, так само як думка духовніша й вища за слова, якими її висловлюють.

(שהיא אינה בגלות כי רחל נק' מ"ם פתוחה שיש ממנה פתח ומבוא ליניקת החיצונים בזמן הגלות) משא"כ מבחי' מ"ם סתומה.¹⁷ ושם הוא שרש לאה ע"יין בזהר ר"פ תרומה דף קכ"ו ב'¹⁸ ודף קכ"ז)

(Бо вона не перебуває у вигнанні: Рахель називають відкритою мем, у якій є отвір і вхід, через які зовнішні сили живляться під час вигнання; але це не так щодо рівня закритої мем. Там — корінь Леї. Див. Зогар, на початку Parshas Terumah, с. 126b і с. 127.)

Лея не перебуває у вигнанні. Кінцева форма літери мем закрита з усіх боків, тоді як звичайна форма мем має отвір унизу. Рахель, мовлення, — це відкрита мем, через яку під час вигнання зовнішні сили оболонки (кліпи) можуть житися; Лея ж укорінена в закритій мем, куди вони не мають доступу. Альтер Ребе відсилає читача до Зогару на початку Parshas Terumah.

אך לפי שהוא עלמא דאתכסיא והעלם לכך אין הגילוי אלקות עכשיו בא"י [בארץ ישראל] מערך הגילוי שהי' [שהיה] בזמן בהמ"ק [בית המקדש] קיים.

Але оскільки це прихований світ і світ приховання, розкриття Б-жественності нині в Землі Ізраїлю не можна порівняти з розкриттям, яке було, коли стояв Святий Храм.

Оскільки Леа є прихованим світом, її світло не виявляється відкрито. Саме тому Б-жественність у Землі Ізраїлю сьогодні не видима так, як за часів Храму.

ומ"מ הצדיקים הגדולים אשר בארץ יכולים להשיג עכשיו בא"י [בארץ ישראל] השגות עליונות יותר אפי' [אפילו] ממה שהשיגו צדיקים כמותם בזמן הבית (מאחר שההשגה היא בבחי' מחשבה עליונה כמו שהיא עדיין למעלה מהתלכשות בעולם הדבור)

Однак великі цадики (праведники), які перебувають у Землі, можуть нині осягати в Землі Ізраїлю вищі осягнення — навіть вищі за ті, яких досягали цадики такого самого рівня за часів Храму (оскільки це осягнення відбувається на рівні вищої думки, якою вона ще є, перш ніж облачитися у світ мовлення).

У прихованості є й прихована перевага. Великі цадики, які живуть у Землі Ізраїлю, нині можуть сягнути вищих осягнень, ніж цадики такого самого рівня за часів Храму, бо те, що залишається в Землі, — це Леа: вища думка сама по собі, перш ніж вона облачиться в мовлення.

וכמו האר"י [האלקי רבי יצחק] ז"ל [זכרוננו לברכה / זכרונם לברכה]¹⁹ שהשיג השגות עצומות מה שלא השיג צדיקים גדולים בדורות הקדמונים.²⁰

Так було з Арізалем, який осягнув величезні осягнення, яких не осягали великі цадики попередніх поколінь.

Арізаль, рабі Іцхак Лурія з Цфата, є доказом: у Землі Ізраїлю він осягнув глибини Кабали, до яких не сягали великі цадики попередніх поколінь.

ולהבין מ"ש כי שנואה לאה^{21, 22, 23} כו'. הרי יעקב השיג ודאי בעלמא [בעלמא] דאתכסיי.²⁴

Тепер з'ясуємо написане: «що Леа була зненавиджена» тощо: адже Яаков, безперечно, осягав прихований світ!

Тепер постає запитання: Тора каже, що Б-г побачив, «що Леа була зненавиджена», тобто Яаков любив її менше, ніж Рахель. Чому Яаков віддавав перевагу мовленню перед вищим рівнем думки, якщо він, безперечно, міг осягнути прихований світ? (У примітці видавництва Кегот зазначено, що в паралельному маамарі «Тора Хаїм» сказано, що Яаков зовсім не осягав його, бо там прихований світ означає корінь Леї, який перебуває поза межами будь-якого осягнення.)

אך הענין כי יעקב נקי בריח התיכון²⁵ המכריח מן הקצה אל הקצה.²⁶ פ"י שהוא הממשיך אור א"ס ב"ה מן הקצה עליונה (היינו הקו הבוקע החלל כמ"ש במ"א)²⁷ מבחי כתר למטה ולכן נאמר בו תוספת ו"ו ואלקי יעקב.

Але пояснення таке: Яакова називають «середнім брусом, що проходить від краю до краю». Тобто він притягує Нескінченне світло (Ор Ейн Соф), благословенний Він, від верхнього краю (тобто від лінії світла (кав), яка пронизує порожній простір, як пояснюється в іншому місці), від рівня вінця (Кетер) униз; тому про нього сказано з додатковою літерою вав: «i Б-г Яакова».

Відповідь починається з назви Яакова в Зогарі: «середній брус» Мішкана, який проходив крізь усі дошки від одного кінця до другого. Яаков притягує Нескінченне світло від верхнього краю — кава, тонкої лінії світла, яка входить у порожній простір, що залишився після скорочення (цимцум), — від Кетер униз, крізь кожен рівень. Додаткова літера вав («i») у словах «i Б-г Яакова», якої немає в іменах Авраама та Іцхака, вказує на це притягнення вниз: вав — це лінія, проведена вниз.

וכן והנורא²⁸ שמייחד ומחבר חו"ג [חסד וגבורה] ע"י המשכת והארת האין והיינו ע"י בחי בטול. וכל ההמשכו שלו הוא עד הקצה התחתונה. דהיינו בבחי מלכות עלמא דאתגליא.

Так само — «i грізний», бо він об'єднує Хесед (милість) і Гвуру (стриманість) завдяки низхідному притягненню й осяянню Аїна [Ніщо], тобто завдяки рівню самоусунення (бітуль). І все світло, яке він притягує згори вниз, сягає нижнього краю, тобто рівня царювання (Малхут), відкритого світу.

У благословенні «великий, могутній і грізний» три слова відповідають Аврааму (Хеседу), Іцхаку (Гвури) та Яакову — «грізному», який поєднує ці дві якості. Він може об'єднати милість і стриманість, бо притягує Аїн — «Ніщо» Б-жественності, що перебуває вище за обидві, — а в людині це виявляється як самоусунення (бітуль). Його притягнення вниз не зупиняється на півдорозі: воно сягає «нижнього краю» — Малхут, відкритого світу.

וזهو ויאהב (יעקב) גם את רחל²⁹ מלאה שכל תשוקתו היה להיות גילוי אור א"ס ב"ה למטה בעלמא דאתגליא שע"י יוכלו הכל לקבל משא"כ מבחי עלמא דאתכסיי כו'

Ось що означає: «i (Яаков) також полюбив Рахель більше, ніж Лею»: усе його прагнення полягало в тому, щоб униз, у відкритому світі, розкрилося Нескінченне світло (Ор Ейн Соф), благословенний Він, адже завдяки цьому всі могли б отримувати його, на відміну від рівня прихованого світу тощо.

Саме тому Яаков любив Рахель більше, ніж Лею. Усе його прагнення полягало в тому, щоб Нескінченне світло розкрилося внизу, у відкритому світі мовлення, бо там кожен може його отримати, на відміну від прихованого світу думки.

ולכן כתיב וישק³⁰ יעקב לרחל³¹ על דרך שנקוד על וישקהו

Тому й написано: «І Яаков поцілував Рахель» — за зразком [того, що сказано про] слово «і поцілував його», позначене крапками:

Тож Тора розповідає, що Яаков поцілував Рахель, а Альтер Ребе тлумачить цей поцілунок подібно до слова «і поцілував його», позначеного крапками, коли Ейсав зустрів Яакова. Раші наводить два пояснення цих крапок: Ейсав поцілував його не від щирого серця або, за словами рабі Шимона бар Йохая, тієї миті в Ейсава прокинулося співчуття, і він поцілував Яакова всім серцем; наступні рядки показують, що Альтер Ребе має на увазі поцілунок, який виражає глибинну сутність любові.

דהיינו שבחיי חב"ד [חכמה בינה ודעת] שהוא זיווג נשיקין ואתדבקו' רוחא ברוחא עד"מ הנשיקין שבאין מפנימית האהבה (עמ"ש במ"א ע"פ ישקני מנשיקות^{32,33} וע"פ אמצאך בחוץ אשקך)^{34,35} וגם בחי' זו המשיך ברחל.

Тобто рівень мудрості (Хохма), розуміння (Біна) та знання (Даат) — це єднання поцілунків і злиття духу з духом, подібно до поцілунків, що походять із внутрішнього виміру (пніміют) любові (див. пояснення в іншому місці до слів «Нехай він поцілує мене поцілунками» та до слів «Знайшла б я тебе надворі, поцілувала б тебе»); цей рівень він також низвів до Рахелі.

У мові Зоару поцілунок — це єднання духу з духом, внутрішня близькість, що походить із самої суті любові; у сферах духовного прояву (сфірот) він відповідає інтелекту — Хохмі, Біні та Даат. Яаков низвів до Рахелі навіть цей внутрішній, інтелектуальний рівень, щоб мовлення передавало глибину думки. Альтер Ребе вказує на власні пояснення двох віршів із Пісні Пісень про поцілунок.

וז"ש [וזהו שכתוב] אעבדך שבע שנים ברחל³⁶ בתך הקטנה כי לבן הוא בחי' לובן העליון^{37,38} מקור החסדים שכולו רחמים פשוטים דלית שמאלא בהאי עתיקא³⁹

І саме про це сказано: «Я служитиму тобі сім років за Рахель, твоєю молодшою дочку». Адже Лаван — це рівень вищої білизни (ловен), джерела милостей (хасадім), що є цілковитим простим милосердям, бо «в цьому Атіка [Стародавньому] немає лівого боку»;

«Я служитиму тобі сім років за Рахель, твоєю молодшою дочку»: Яаков служить Лаванові, щоб низвести світло Лавана до Рахелі — мовлення, нижчого рівня. Адже Лаван, чие ім'я означає «білий», згідно з ученням Арізала є «вищою білизою», джерелом усіх милостей, чистим милосердям без жодного сліду суду. Зоар говорить про цей рівень — Атіка (Стародавнього), — що в ньому «немає лівого боку», тобто немає жодної суворості.

רק שלמטה נשפל בלכן גשמי⁴⁰ ומ"מ כתיב כלו הפך לכן טהור⁴¹ הוא אפי' [אפילו] הנגע כו' ועל לכן כתיב וישכם לכן בבקר⁴² שבכ"י [שבכל יום] מתגבר ונמשך אור החסד עליון.

лише внизу воно було низведене до матеріального Лавана. І все ж сказано: «Усе стало білим — він чистий», навіть ураження тощо. А про Лавана сказано: «І встав Лаван рано-вранці», бо щодня світло вищої милості (Хесед) бере гору й низводиться вниз.

Матеріальний Лаван був обманщиком, але його корінь святий: вища білизна опустилася дуже низько й стала матеріальною людиною. Це ілюструє закон цараат [особливого шкірного ураження]: коли біла пляма вкриває все тіло, людина чиста. Вірш «І встав Лаван рано-вранці» натякає, що ранок — час милості, коли вищий Хесед набирає сили й щодня низводиться вниз.

РОЗДІЛ 3 • 12

Рахель неплідна, сини Леї

РОЗДІЛ 4 • 12

Думка й дія разом

2 וינשק לבניו⁴³ ובנותיו שנמשך בכל פרצופי האצ"י זכרים ונקבות. ואח"כ ולכן שב למקומו למעלה מעלה ויעקב הלך לדרכו⁴⁴ להמשיך בחינת לובן העליון הנ"ל למטה מטה ברחל בתו הקטנה בחי' דבור כו'.

«І він поцілував своїх синів і дочок»: [тобто] це поширюється на всі парцуфим (духовні конфігурації) світу еманції (Ацилут) — чоловічі й жіночі. А потім «Лаван повернувся на своє місце», дедалі вище, «а Яаков пішов своєю дорогою», щоб поширити згаданий вище рівень вищої білизни дедалі нижче — у Рахель, його молодшу дочку, рівень мовлення тощо.

Лаван, вища білизна, «поцілував своїх синів і дочок»: його милість поширилася на всі парцуфим Ацилуту — і чоловічі, і жіночі. Потім він «повернувся на своє місце», віддалившись до свого високого кореня, а Яаков «пішов своєю дорогою»: його завданням було звести ту вищу білизну дуже низько — до Рахель, рівня мовлення.

ולכן היתה רחל עקרה⁴⁵ כי ההולדה מבחי' הדבור הוא להיות הגילוי בכי"ע וא"א להיות הולדה וגילוי בכי"ע שהרי הנבראים הם נפרדים וא"א להתגלות להם בחי' לוכן העליון הנ"ל.

І тому Рахель була неплідною, адже народження від рівня мовлення означає, що має відбуватися розкриття у світах творення (Бріа), формування (Єцира) й дії (Асія); але народження й розкриття у світах Бріа, Єцира й Асія неможливі, бо створені істоти відокремлені, і неможливо, щоб згаданий вище рівень вищої білизни розкрився їм.

Це пояснює, чому Рахель була неплідною. Щоб мовлення «народило», Б-жественність мала б розкритися в нижніх світах Бріа, Єцира й Асія, де створені істоти відчують себе відокремленими від Б-га. Такі істоти не можуть сприйняти вищу білизну відкрито, тому народження від Рахель було неможливим.

(ומש"ל [ומה שכתוב לעיל] דרחל נקי' עלמא דאתגלייא מ"מ להיות הגילוי ע"ד בחי' לידה הוא קשה ביותר כו' ויש חילוק גדול בין שארי השפעות לבחי' לידה שהוא גילוי עליון יותר ועמ"ש בזוהר פ' פנחס דרמ"ט)⁴⁶

(Щодо сказаного вище, що Рахель називається розкритим світом: попри це, розкриття у формі рівня народження надзвичайно важке тощо. Між іншими видами впливу й рівнем народження, який є вищим розкриттям, існує велика різниця. Див. сказане в Зогарі, Паршат Пінхас, сторінка 249.)

Альтер Ребе передбачає можливе заперечення: Рахель — це «розкритий світ», тож чому вона не може розкривати? Тому що народження — це не звичайне передавання впливу: воно виявляє щось із прихованої сутності батька чи матері, а це значно вищий вид розкриття, якого в нижніх світах досягти надзвичайно важко. На це розрізнення він указує в Зогарі, у розділі Пінхас, сторінка 249.

אבל לאה שהיא המחשבה ילדה ששה בנים שהם הספ"י [הספירה / הספירות] שבאצ"י⁴⁷ עצמו ששם היה שרש השבטים ולכן נקי' שבטי⁴⁸ יה.

А Леа, яка є думкою, народила шістьох синів — це сфери духовного прояву (сфірот) у самому Ацилуті, адже саме там був корінь колін; тому їх і називають «колінами Я-га».

Леа, думка, таки народила шістьох синів. Їхнє народження відбулося в самому Ацилуті, серед сфірот, де немає відокремленості, яка перешкоджала б розкриттю. Саме там мають корінь коліна, тому псаломспівець і називає їх «колінами Я-га». Я-г (йуд-гей), перші дві літери Імені Б-га (Гавая), означає Хохму й Біну — рівень думки.

יהודה הפעם אודה⁴⁹ בחי' בטול והודאה הרי הוא נמשך ומסתעף מן המחשבה דוקא.

Єгуда — «цього разу я визнаю» (оде) — це рівень самоусунення (бітуль) і визнання, що поширюється й розгалужується саме з думки.

Леа дала Єгуді ім'я від слів «цього разу я визнаю» (оде). Визнання є формою самоусунення, і таке схилання перед Б-гом виростає з думки, з роздумів, а не з мовлення.

וכן ראובן ושמעון ראי'ה ושמיעה הוא גי'כ למעלה מבחי' הדבור אלא מן המחשבה הן נמשכים כו' (כמ"ש במ"א ע"פ יהודה אתה^{50, 51} כו')

Так само Реувен і Шимон — зір і слух — також вищі за рівень мовлення; вони ж походять від думки тощо (як пояснюється в іншому місці щодо слів «Єгудо, ти...» тощо).

Ім'я Реувен походить від «бачити», а Шимона — від «чути»: коли вони народилися, Леа сказала, що Гавая «побачив мое страждання» і «почув» (Берешит 29:32-33). Зір і слух сприймають, а не виражають, тож вони також вищі за мовлення й походять від думки. Альтер Ребе відсилає до свого маамару «Єгудо, ти...», де Реувен — це зір, що пробуджує любов, а Шимон — слух, який приносить трепет.

וגם לוי שהוא בחי' התקשרות כמ"ש הפעם ילוה⁵² כו' נמשך ונולד גי'כ מן המחשבה

Також Леві, який є рівнем прив'язаності, як сказано: «Цього разу мій чоловік прив'яжеться (йїлаве) до мене» тощо, також походить від думки й народжується з неї,

Ім'я Леві походить від слів «прив'яжеться» (йїлаве): «цього разу мій чоловік прив'яжеться до мене». Отже, Леві означає прив'язаність (гішкашрут — глибокий внутрішній зв'язок), і вона також народжується з думки.

כנראה בחוש במי שהוא בעל מחשבה שאינו מרגיש כלל בעסקים החולפים לפניו מחמת גודל התקשרות שיש לו בהמחשבה.

як це можна ясно побачити на прикладі людини, зануреної в роздуми: вона зовсім не помічає справ, що відбуваються навколо, через те, наскільки міцно її думка зосереджена на цьому.

Це можна побачити на прикладі будь-кого, хто глибоко занурений у думки: він не помічає того, що відбувається довкола, бо його розум цілковито зосереджений на ідеї.

וכמ"ש במדרש בעובדא דר' [דרבין] חייא רבה. ^{53,54} וכן גבי רבא (בפ' אר"ע [אמר רבי עקיבא]) ⁵⁵ דהוה מעיין בשמעת"י [בשמעתיה] כו'.

І як розповідається в Мідраші в оповіді про Рабі Хію Раббу; і так само — про Раву (у розділі «Рабі Аківа сказав»), який був заглиблений у своє вчення тощо.

Ці дві історії ілюструють цю думку. В Єрусалимському Талмуді (Кілайїм 9:3; це зазначено в примітці «Кегот») розповідається, що Рабі Хія Рабба не підвівся перед Рабі Ішмаелем, сином Рабі Йосі, у лазні, бо тієї миті його думка охоплювала всю книгу Псалмів. А Вавилонський Талмуд розповідає, що Рава, занурений у навчання, не помітив, що в нього кровоточать пальці.

ולכן יצא ממנו משה ⁵⁶ שהיה כבד פה וכבד לשון ⁵⁷ דהיינו שלגודל התקשרותו בבחי' בטול ⁵⁸ ונחנו מה ⁵⁹ לא היה יכול להיות משפיע כו' שהיא בחי' הדבור כו'

І тому від нього походить Моше, який був «тяжкий на уста й тяжкий на язик»: тобто через глибину своєї прив'язаності до рівня самоусунення (бітуль), до «а ми — що?», він не міг бути тим, хто передає вплив тощо, а це — рівень мовлення тощо.

Саме тому Моше походив від Леві. Моше казав, що він «тяжкий на уста й тяжкий на язик»: його прив'язаність до Б-га й самоусунення, виражене в його словах «а ми — що?», були настільки глибокими, що йому було важко звернутися назовні, щоб давати іншим; а давати іншим — це рівень мовлення.

ועיקר ההפרש בין התקשרות דלוי שהוא בחי' בטול ובין הודיה דיהודה שהוא ג"כ בחי' בטול הוא כי יהודה הוא בחי' הבטול בגילוי כענין מודים שכורע ומשתחוה

І головна відмінність між прив'язаністю Леві, яка є рівнем самоусунення, і визнанням Єгуди, яке також є рівнем самоусунення, полягає в тому, що Єгуда уособлює самоусунення у вираженій формі, як [благословення] «Модім», коли людина схиляється й уклоняється.

Тепер Альтер Ребе розрізняє прив'язаність Леві та визнання Єгуди, адже обидва вони пов'язані із самоусуненням. Самоусунення Єгуди виявляється назовні, як уклін під час «Модім» — благословення подяки в молитві Аміда, коли людина схиляє тіло.

ולכן יצאו ממנו מלכי בית דוד שבטולם הוא בחי' הבטול שבהתגלות וחיצוניות.

І тому від нього походять царі дому Давида, чиє самоусунення виявляється у розкритті та зовнішньому вимірі (хіцоніют).

Отже, царі дому Давида, які походять від Єгуди, уособлюють самоусунення, що виявляє себе відкрито — у розкритті та зовнішньому вимірі.

אבל לוי שהוא בחי' ההתקשרות והבטול בפנימיותו ועצמותו הגם שבחיצוניות אינו נגלה כלל וכענין בטול דצבא השמים לך משתחווים⁶⁰ שהשתחואה של המלאכים אינו ענין השתחואה גשמיות אלא שמשתחוה⁶¹ ובטל בהשגתו ברוחניות

Але Леві уособлює прив'язаність і самоусунення у своєму внутрішньому вимірі (пніміют) і сутності, хоча зовні це зовсім не виявляється. Це подібне до самоусунення небесного воїнства, про яке сказано: «небесне воїнство вклоняється Тобі»: уклін ангелів не є тілесним уклон; натомість [кожен] схиляється й перебуває в самоусуненні у своєму духовному осягненні.

Самоусунення Леві внутрішнє й сутнісне, воно зовсім не виявляється назовні. Воно подібне до ангелів, про яких сказано: «небесне воїнство вклоняється Тобі». Ангели не мають тіл, якими могли б уклонитися, тож їхній уклін — це самоусунення їхнього буття в самому осягненні Б-га.

ולכן יצא ממנו משה (ועמ"ש במ"א ההפרש בין משה ואלהיו שהוא גם כן עד"ז) ואח"כ ותעמוד מלדת שלא היה יכול להיות בחי' גילוי עוד.

І тому від нього походить Моше (див. також пояснення в іншому місці про відмінність між Моше та Еліягу, яка також полягає в цьому). А згодом «вона перестала народжувати», бо більше не могло бути рівня розкриття.

Тому Моше, найвнутрішніший із усіх, походить від Леві; Альтер Ребе зазначає, що відмінність між Моше та Еліягу ґрунтується на тому самому принципі. Після чотирьох синів Леа «перестала народжувати»: розкриття, яке може породити думка, досягло своєї межі.

(ועמ"ש ע"פ טובה הארץ מאד מאד^{62,63} דענין דור המדבר שהיה מבחי' לאה עולם המחשבה וטענו למה צריכים לירד בבחי' עולם הדבור שהוא בחי' מלי' ארץ תתאה לקיים המצות בדבור ובמעשה הלא זה אפשר לקיים גם ע"י התומ"צ [התורה ומצות] ברוחניות דהיינו ע"י המחשבה כו')

(Див. також пояснення до слів «Земля дуже-дуже добра»: покоління пустелі належало до рівня Леї, світу думки, і вони запитували: навіщо нам спускатися до рівня світу мовлення, який є рівнем Малхут (царювання), нижньої землі, щоб виконувати міцвот мовленням і дією? Хіба неможливо виконувати це також за допомогою Тори й міцвот у духовному вимірі, тобто думкою тощо?

У цій довгій дужці сказане застосовується до покоління пустелі, яке було пов'язане з Леєю — світом думки. Їхнє запитання, як його формулює Альтер Ребе: навіщо нам входити до Землі, нижньої землі Малхут, і виконувати міцвот за допомогою фізичного мовлення й дії, якщо Тору й міцвот можна виконувати в духовному вимірі — думкою?

אך באמת היו בטעות גדול דע"י דבור ומעשה דוקא נמשך גילוי אוא"ס [אור אין סוף] ב"ה ביתר שאת לאין קץ כי נעוץ סופן בתחלתן⁶⁴ כו' ומרבע"ה [ומשה רבינו עליו השלום] התפלל תקט"ו תפלות⁶⁵ ליכנס לארץ⁶⁶ כו'.

Та насправді вони глибоко помилялися, адже саме через мовлення й дію розкриття Нескінченного світла (Ор Ейн Соф), благословенний Він, притягується вниз незрівнянно більшою мірою, бо «їхній кінець закладений у їхньому початку» тощо. А Моше Рабейну, мир йому, промовив п'ятсот п'ятнадцять молитов, щоб увійти до Землі тощо.

Вони дуже помилялися. Саме фізичне мовлення й дія притягують униз Нескінченне світло з набагато більшою силою, адже, як сказано в «Сефер Єцира», «їхній кінець закладений у їхньому початку»: найнижча точка пов'язана з найвищою. Тому Моше Рабейну, хоча й належав до внутрішнього світу Леї, п'ятсот п'ятнадцять разів молився, щоб йому дозволили увійти до Землі; число це Мідраш виводить зі слова «ваетханан» — «і благав».

ועפ"ז [ועל פי זה] יובן עוד ענין ויאהב יעקב את רחל⁶⁷ דוקא שהיא בח"י דבור ומעשה כי שנואה לאה ההפך מכוונת דור המדבר.

I згідно з цим стане зрозумілішим іще один аспект: «Яков полюбив Рахель» саме тому, що вона є рівнем / аспектом (бхіна) мовлення й дії, тоді як «Лея була ненависна» — це протилежність прагненню покоління пустелі.

Це дає змогу глибше зрозуміти, чому Яков полюбив саме Рахель: вона уособлює мовлення й дію. Те, що Лея була «ненависна», протилежне прагненню покоління пустелі залишатися у світі думки.

ואמנם צריך ביאור מ"ש לאה הפעם ילוה אישי⁶⁸ אלי דוקא דודאי לא עלה על דעתה לאפוקי מבחי' דבור ומעשה.

Однак потребує пояснення те, що сказала Лея: «Цього разу мій чоловік прилучиться до мене» — саме цього разу; адже їй, безперечно, і на думку не спадало виключити бхіну мовлення й дії.

Але це викликає запитання щодо Леї. Коли вона сказала: «Цього разу мій чоловік прилучиться до мене», то, очевидно, не мала на увазі, що мовлення й дію слід виключити. Чого ж вона прагнула?

אלא הענין כי באמת צ"ל ב' הבח"י מודו"מ [מחשבה דבור ומעשה] דהא בלא הא לא סגי ועמ"ש במ"א בענין לויתן⁶⁹ ושור הבר שהוא ג"כ ענין ב' בח"י הנ"ל לויתן לשון התקשרות בח"י בטול דנוני ימא כמו הפעם ילוה כו'

Річ у тім, що насправді необхідні обидва рівні — думка, мовлення й дія, адже одне без іншого недостатнє. Див. також пояснення в іншому місці щодо Левіатана й дикого вола: це також стосується двох згаданих вище рівнів. Левіатан (лів'ятан) — слово, що означає прив'язаність; він уособлює самоусунення риб моря, які цілковито злиті зі своїм джерелом, подібно до слів «цього разу прилучиться...» тощо.

Відповідь така: необхідні обидва рівні — думка та мовлення й дія, і жоден із них не є достатнім сам по собі. Левіатан і дикий віл із майбутньої трапези уособлюють ці два рівні: назва Левіатан (лів'ятан) споріднена зі словом «йїлаве» — «прилучиться»; він уособлює риб моря, які живуть цілковито у своєму джерелі й самоусуненні перед ним.

ולא רצתה שיהיה העיקר ע"י בחינה זו ע"ד שאמרו בחסידים הראשונים⁷⁰ שהיו שוהין ט' שעות בכל יום בתפלה שהוא כענין בטול והתקשרות הנ"ל דמחשבה כו'.

Лея ж хотіла, щоб головним було саме це — подібно до того, що сказано про перших побожних людей (хасидим): вони проводили в молитві по дев'ять годин щодня. Це подібне до згаданих вище самоусунення й прив'язаності думки тощо.

Лея хотіла, щоб головним був внутрішній зв'язок, а мовлення й дія відігравали другорядну роль. Це нагадує перших побожних людей, про яких у Талмуді сказано, що вони чекали годину, молилися годину й чекали ще годину — тричі на день, проводячи дев'ять годин у молитві та цілковито зосереджуючись на самоусуненні й прив'язаності думки.

ואימתי תורתן נעשית אלא מתוך שחסידים הן כו' הרי רוב עסקם היה עדי"ו (ומבואר ענין זה לקמן בד"ה ששים המה מלכות⁷¹ כו' אחת היא יונתי⁷² כו')⁷³

«А коли ж вони вивчали Тору? Та тому, що вони побожні», тощо. Отже, більша частина їхніх занять була саме такою. (Це пояснено нижче, у маамарі, що починається словами «Шістдесят цариць...», «Одна — моя голубка...» тощо.)

Талмуд запитує, як ці побожні люди встигали вивчати Тору й виконувати свою роботу, і відповідає: завдяки їхній побожності їхня Тора зберігалася, а їхня праця була благословенна. Отже, більша частина їхніх занять полягала у внутрішньому зв'язку. Альтер Ребе додає, що маамар «Шістдесят цариць... Одна — моя голубка...» докладно пояснює це.

ואמנם יעקב ידע שזה אי אפשר רק לבני עלייה שהן מועטים אבל כל ישראל עיקר רוב העסק הוא ע"י דבור ומעשה

Однак Яаков знав, що це можливо лише для обраних (бней алія — людей піднесеного духовного рівня), яких небагато. А для всього народу Ізраїлю основна частина служіння відбувається через мовлення й дію.

Яаков, однак, знав, що таким шляхом можуть іти лише бней алія — небагато людей піднесеного духовного рівня, як висловлюється Талмуд. Для єврейського народу загалом основна частина служіння полягає в мовленні й дії — вивченні Тори та практичному виконанні міцвот.

ולכן היה באהל רחל⁷⁴ עיקר קביעותו שהוא בחי' דומ"ע [דבור ומעשה] ומ"מ צ"ל ג"כ מחשבה שמזה נמשך ראייה ושמיעה לאסתכלא ביקרא דמלכא כו'

Тому його основним місцем проживання був намет Рахелі, що відповідає рівню мовлення й дії. І все ж необхідна також думка, з якої походять зір і слух, аби «споглядати велич Царя» тощо.

Отже, Яаков зробив намет Рахелі своїм основним домом, як пояснює Раші слова «він увійшов до намету Рахелі»: Яаков завжди був із нею. І все ж думка необхідна, бо з неї походять «зір і слух» (Рувен і Шимон), щоб «споглядати велич Царя», — тобто споглядання, яке пробуджує любов.

וכל האומר אין לי אלא תורה⁷⁵ כו' אלא צ"ל רוי"ש [רצוא ושוב] רק כי אז נעוץ סופן כו':

А той, хто каже: «У мене є лише Тора», тощо... Ні, необхідні зір і слух; але тоді «кінець їхній укорінений...» тощо.

Талмуд каже, що той, хто стверджує, ніби має лише вивчення Тори, але не має вчинків, насправді не має навіть Тори. Так само необхідні обидва: зір і слух думки разом із дією, адже тоді кінець з'єднується з початком, і найнижчий вчинок притягує найвище світло.

В АВОДІ

Людину може вабити суто внутрішнє служіння, пов'язане зі спогляданням і прив'язаністю, але для більшості з нас головне служіння — це вивчення Тори вголос і виконання міцвот на ділі, адже саме там Нескінченне світло розкривається найповніше. Та дія не має бути порожньою: думка — «зір і слух» розуму — повинна її супроводжувати. Так само Яаков зробив намет Рахелі своїм головним домом, але йому були потрібні також сини Леї — зір і слух.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Чому рівень Леї — думка — вищий за Рахель — мовлення, і все ж Яаков любив Рахель більше?
2. Як може Земля Ізраїлю після руйнування Храму давати вищі осягнення, ніж за часів Храму, хоча Б-жественність там розкривається менше?
3. У чому різниця між самоусуненням Єгуди й самоусуненням Леві, і чому царі походили від одного, а Моше — від іншого?
4. У чому полягала помилка покоління пустелі, і як вислів «їхній кінець закладений у їхньому початку» відповідає на це?
5. Чого прагнула Лея, коли сказала: «Цього разу чоловік мій приєднається до мене», і як вибір Яакова поєднує думку з мовленням і дією?

Примітки

АБЗАЦ 1

1 וללכן שתי בנות

Примітка відсилає читача до приміток Ребе до цього маамара, надрукованих раніше у виданні Kehot.

ПРИМІТКА KEHOT

ראה לעיל בציונים לכ"ק אדמו"ר זי"ע. במפתח לאוה"ת כרך א מציין המו"ל שהמאמר הוא משנת תקע"א — הוא בדף רטו, ב בהתחלת אתהלך לפני ה', ומציין ששייך לפסוק וללכן שתי בנות. בשינוים ועם הגהות, ראה מאמרי אדה"א נ"ך ע' קצד שמיוסד על מאמר זה. בכרך 1135 מד, א המאמר בגוכתי"ק הצ"צ באיזה שינויים, וז"ל שם: וללכן שתי בנות וגו' הנה לאה ורחל שהם אותיות מחשבה ודיבור היו שניהם מאירים בא"י בזמן הבית וזהו בארצות החיים ב' ארצות והעיקר ה' בחי רחל, כי המחשבה מתלבשת בתוך הדבור, ונודע כי רחל היא עלמא דאתגליא כמשל הדבור ולכן ה' אז בא"י תכלית הגילוי אלקותו ית' שהיו חכמים גדולים בעלי רוח"ק ונביאים ובפרט בהמ"ק השראת השכינה בקדה"ק ואורים ותומים וירידת האש שלמעלה כו'. ואחר החורבן שגלו ישראל לבבל וגלתה עמהם השכינה שהיא בחי רחל עלמא דאתגליא ואז היא בחי"ל דוקא אך א"כ ה' ראוי להיות בחי"ל גילוי אלקות ע"ד שהי' אז בא"י אך הענין כי בבבל היא בבחי גלות בהע' שרים והעבודה היא בדרך בירורים כו' (ועי"ש ע"פ במדבר סיני) אבל בא"י נסתלקה רחל שהיא עלמא דאתגליא ונשאר בחי' לאה שהיא עלמא דאתכסא שהוא באמת מדרגה יותר גבוה מרחל כמשל המחשבה שהיא למעלה מהדבור ולכן הצדיקי הגדולים יכולים להשיג עכשיו בא"י השגות עליונות יותר גם מבזמן הבית (כיון ששייך בבחי' מחשבה עליונה כמו שהיא עדיין למעלה מההתלבשות בעולם הדבור) וכמו האריז"ל שהשיג מה שלא השיגו תנאים ואמוראים משא"כ שארי האנשים לא יוכלו להשיג כי לאה היא אתכסא כו'.

2 וללכן שתי בנות

«А в Лавана було дві дочки: ім'я старшої — Леа, а ім'я молодшої (га-кетана) — Рахель». Початковий вірш маамара; у згадці про маамар на Хануку «молодша» тлумачиться як «мала рей».

בראשית כ"ט:ט"ז Genesis 29:16

וללכן שתי בנות שם הגדלה לאה ושם הקטנה רחל:

Now Laban had two daughters: the name of the elder was Leah, and the name of the younger was Rachel.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА KEHOT

בראשית כט, טז.

3 לאה ורחל. . עלמא דאתכסא ועלמא דאתגליא

Ор га-Тора знову звертається до цього уривка, де Леа та Рахель постають як прихований і відкритий світи.

ПРИМІТКА KEHOT

באוה"ת שמיני כרך ב ע' תפט מציין לכאן.

4 בארצות החיים

Давид дякує Б-гу за порятунок від смерті: «Ходитиму перед Ім'ям Б-га (Гавая) у землях живих». Множина

«землях» тлумачиться як два рівні — Леа та Рахель, що сяяли в Землі Ізраїлю.

תהילים קט"ז:ט"ט Psalms 116:9

אתהלך לפני ה' בארצות החיים:

I shall walk before the L-RD In the lands of the living.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА KEHOT

תהלים קטז, ט. בלקו"ת ואתחנן ג, ד מציין לכאן.

5 והעיקר היה בחי רחל

Примітка Kehot вказує, де це докладніше пояснюється: Likkutei Torah of the Arizal.

ПРИМІТКА KEHOT

ראה לקו"ת להאריז"ל פ' לך ד"ה אל הארץ.

6 (שנקראת עקרת הבית)

У цьому рукописі немає слів «яку називають опорой дому».

ПРИМІТКА KEHOT

בגוכתי"ק הצ"צ ליתא.

7 שנקראת עקרת הבית

У псалмі слова «Він оселяє безплідну жінку дому як радісну матір дітей» означають безплідну жінку в домі. Кабалісти застосовують цей вислів до Рахель, яка була безплідною (акара), але водночас ікаром (основой, опорой) дому; маамар уживає його саме в цьому значенні.

תהילים קי"ג:ט"ט Psalms 113:9

מושיבי עקרת הבית אס־הבנים שמחה הללו־קה:

Who maketh the barren woman to dwell in her house As a joyful mother of children. Hallelujah.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

8 רחל (שנקראת עקרת הבית)

До слів «але Рахель була безплідною (акара)»: рабі Іцхак сказав: «Рахель була ікаром (основой, опорой) дому». Це джерело називання Рахель «акерет га-байт» — головною в домі.

בראשית רבה ע"א:ב'71 Bereshit Rabbah 71:2

... לאמן של אלו אני מגרש! ובסוף הוא מודה על הדבר, הה"ד (בראשית מז): וישתחו ישראל על ראש המטה מי היה ראש מטתו של אבינו יעקב, לא לאה! ורחל עקרה אמר רבי יצחק: רחל היתה עיקרו של בית, כמה שנאמר: ורחל עקרה, עיקרה רחל. אמר רבי אבא בר כהנא: רוב מסובין עיקר של לאה היו, לפיכך עושים רחל עיקר. ורחל עקרה, רחל היתה עיקרו של בית. תני, רבי שמעון בן יוחאי: לפי שכל הדברים תלויין ברחל, לפיכך נקראו ישראל על שמה, (ירמיה לא): רחל מבכה על בניה, ולא סוף דבר ...

Another matter, "The L-rd supports all those who fall" (Psalms 145:14) - these are the barren women, who fall in-

side their houses. "And He straightens all who are hunched" (Psalms 145:14) – when the Holy One blessed be He remembers them with children, they stand erect. Know that it is so, as Leah was the unloved one of the household, but when the Holy One blessed be He remembered her, she stood erect. That is what is written: "The L-rd saw that Leah was unloved." "That Leah was unloved [senua]" ...

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

9 (וכמו שפרש"י . . בא"י)

У цьому рукописі немає дужкового посилання на пояснення Раші щодо Йони та Єхезкеля.

ПРИМІТКА КЕНОТ

בגוכתי"ק הצ"צ ליתא.

10 וכמו שפרש"י גבי יונה ויחזקאל

Мареј мекомот Kehot для цих слів (примітку наведено нижче).

ПРИМІТКА КЕНОТ

א, ג.

11 ויחזקאל שאין הנבואה שורה אלא בא"י

Раші пояснює, що Шехіна спочиває на пророкові поза Землею лише в тому разі, якщо спершу спочивала на ньому в Землі. Альтер Ребе цитує це разом із коментарем Раші до Йони як правило, що пророцтво спочиває лише в Землі Ізраїлю.

Rashi on Ezekiel 1:3: רש"י על יחזקאל א':

... שליחתו אליהם ויונתן אף הוא כך תירגם מהו הוי פתגם נבואה מן קדם ה' עם יחזקאל בר בוזי כהנא בארעא דישראל תב תניינות אתמלל עמיה במדינת ארעא כשדאי ויחזקאל גלה עם החרש והמסגר שגלו עם יהויכין: יד ה'. כל לשון יד האמורה בספר זה ובכל לשון נבואה אינה אלא לשון תוקף שהנבואה תוקפת על כרחו כאדי משתגע דיישטרייזא בלע"ז:

The word of the L-rd was [revealed] Heb. הָיָה הָיָה [lit. being was.] Our Sages said (Mechilta to Exod. 12:1): "[It] had already come," because the Shechinah does not rest upon a prophet outside the [Holy] Land, except by having first rested upon him in the Land. We learned in a Baraita of the Mechilta (Exod. 15:9): [The verse 2:1,] "Son of man, stand on your feet," was the [actual] beginning of the Book, only there is no chronological order [in Scripture]. Others say that (12:1f.) "Son of man, compose ...

On Your Way (Public Domain) • The Judaica Press complete Tanach with Rashi, translated by A. J. Rosenberg (CC-BY)

12 שגלו ישראל וגלתה עמהם השכינה

Талмуд наводить, що куди б Ізраїль не був вигнаний, Шехіна вирушала разом із ним. Альтер Ребе ототожнює цю вигнану Шехіну з Рахель.

Megillah 29a:4: מגילה כ"ט א'

תנ"א, רבי שמעון בן יוחי אומר: בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, שבכל מקום שגלו — שכינה עמהם. גלו למצרים — שכינה עמהם, שנאמר: "הנגלה נגליתי לבית אביה בהיותם במצרים וגו'". גלו לכבד — שכינה עמהם, שנאמר: "למענכם שלחתי בבלה".

ואף כשהן עתידין ליגאל — שכינה עמהם, שנאמר: "ושב ה' אלוקיך את שבותך". "והשיב" לא נאמר, אלא "ושב". מלמד שהקדוש ברוך הוא שב עמהם מפיו הגליות.

It was taught: R. Shimon b. Yohai said: Come and see how beloved are Israel to G-d—... every place to which they were exiled the Shekhinah (G-d's Divine Presence) went with them. They were exiled to Egypt and the Shekhinah was with them, as it says, "Did I reveal myself to the house of your father when they were in Egypt" (II Samuel 2:27). They were exiled to Babylon, and the Shekhinah was with them, as it says, "For your sake I was sent to Babylon" (Isaiah 43:14). And when ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה מגילה כט, א. ספרי מסעי לה, ד. ועוד.

13 משא"כ אחר חורבן . . ואינה מאירה כלל

Ор га-Тора пояснює, що й тепер Земля Ізраїлю відірнута від земель поза нею, хоча тут сказано лише, що в Землі Ізраїлю більше можуть досягнути великі цадикім. На завершення зазначається, що нині сутність Землі Ізраїлю можна досягнути через вивчення Усної Тори.

ПРИМІТКА КЕНОТ

באוה"ת שלח ע' תנו מבאר שגם עכשיו יש הפרש בין א"י לחו"ל, וכאן מבאר שבזמן שאין בהמ"ק קיים אין יכולים להשיג בארץ יותר מבחור"ל, רק הצדיקים הגדולים, וכתב ע"ז הצ"צ שם "ע"כ צ"ל דעכשיו עיקר ענין הארץ יכולים להשיג ע"י עסק התורה שבע"פ", ע"ש בארוכה.

14 כרחל לפני גוזזי נאלמה

Пророк описує слугу Б-га, якого Раші тлумачить як Ізраїль у вигнанні, що мовчки зносить гноблення: «як вівця (рахель) перед тими, хто її стриже, мовчить». Маамар тлумачить вівцю як Рахель — Б-жественне мовлення, що замовкає у вигнанні.

Isaiah 53:7: ישעיהו נ"ג ז'

גַּשׁ וְהוּא נֶעְנָה וְלֹא פָתַח-פִּיו כִּשֶׁה לְטֹבַח יוֹכֵל וְכָרְחַל לִפְנֵי גֹזְזֵיהָ נֶאֱלָמָה וְלֹא פָתַח פִּיו:

He was oppressed, though he humbled himself And opened not his mouth; As a lamb that is led to the slaughter, And as a sheep that before her shearers is dumb; Yea, he opened not his mouth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

ישע"י נג, ז.

15 והעבודה היא בדרך בירורים

Ор га-Тора додає, що в цьому полягає головне значення її вбирання: вона спускається з рівня на рівень, щоб відокремлювати й підносити, вивільняючи те, що було поглинуте.

ПРИМІТКА КЕНОТ

באוה"ת בראשית כרך א ר"ז, א מציין ע"ז "וזהו עיקר התלבשותה שנופלת ממדרגה למדרגה לברר ולהוציא בלעם מפ"י".

16 (וכמ"ש ע"פ במדבר סיני)

Примітка відсилає до маамарів на слова «У пустелі Синай» на початку Лікутей Тора, Бемідбар. В одному з них (Бемідбар 5) пояснюється, що за часів Храму іскри відокремлювалися самі завдяки великому розкриттю в Ацилуті, тоді як тепер Малхут мусить спускатися у світи творення (Брія), формування (Єцира) та дії (Асія), щоб відокремлювати їх; тому її тоді називають мідбар, «пустелею», з додаванням відкритої мем.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה לקו"ת פ' במדבר בתחלתה.

17 מ"ם פתוחה . . מ"ם סתומה

Обговорення відкритої та закритої мем.

ПРИМІТКА КЕНОТ

נתבאר באוה"ת דרושים לשמע"צ ע' אתתי, ובספר הליקוטים-דא"ח מהצ"צ ערך אותיות אות מ (ע' תתנ ואילך). ראה לקו"ת שמע"צ צג, ב.

18 עיין בזהר ר"פ תרומה דף קכ"ו ב'

Сам Альтер Ребе вказує на початок розділу Трума у Зоарі як на джерело кореня Леї, який він пов'язує із закритою літерою мем.

Zohar, Terumah 2:12-4:23 כ"ג:ד-י"ב:ד תרומה ב' י"ב:ד-כ"ג:ד

19 וכמו האר"י ז"ל

У паралельному тексті приклад розширено: Арізаль і його учні удостоїлися Руах га-Кодеш й розкриття Еліягу, як і Бейт Йосеф та подібні до нього, — цього не було поза Землею Ізраїлю.

ПРИМІТКА КЕНОТ

במאמרי אדה"א נ"ך ע' קצה "כמו האר"י ז"ל ותלמידיו שזכו לרוח"ק וגילוי אליהו כו והרב הבי"ו וכיוצא שלא נמצא כזה בחו"ל".

20 וכמו האר"י ז"ל . . בדורות הקדמונים

У рукописі сказано, що Арізаль осягнув те, чого не осягнули танаї та амораї, тоді як інші люди не можуть цього осягнути, бо Лея є прихованим світом.

ПРИМІТКА КЕНОТ

בכרך 1135 גוכתי"ק הצ"צ: וכמו האר"י ז"ל שהשיג מה שלא השיגו תנאים ואמוראים משא"כ שארי האנשים לא יוכלו להשיג כי לאה היא אתכסא כו: ולהבין מ"ש.

21 כי שנואה לאה

«Im'я Б-га (Гавая) побачило, що Лея була ненависною, і Він відкрив її лоно; Рахель же була неплідною». Питання, на яке відповідає маамар: чому Яков віддавав перевагу Рахелі.

בראשית כ"ט:ל"א Genesis 29:31

וַיֵּרָא ה' כִּי־שְׂנוֹאָה לְאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רִחְמָהּ וַיֵּרָחַל עֶקְרָהּ:

And the L-RD saw that Leah was hated, and he opened her womb; but Rachel was barren.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

בראשית כט, לא.

22 כי שנואה לאה

Тема не тлумачить слово «ненависна» буквально, адже Писання не говорить про праведників зневажливо: радше, Б-г побачив, що вчинки Ейсава були ненависні їй. Примітка Кегота зіставляє це з Мідрашем як розбіжність, паралельну різним тлумаченням слова «ненависна» в Tora Op i Torah Chaim.

בבא בתרא קכ"ג Bava Batra 123a

23 כי שנואה לאה

Мідраш тлумачить це прямо: Лея була «тією, яку в домі ненавиділи», доки Б-г не згадав про неї, дарувавши їй дітей. Примітка Кегота наводить це поруч із Бава Батра як паралельну розбіжність щодо значення слова «ненависна».

בראשית רבה ע"א:א' Bereshit Rabbah 71:1

וירא ה' כי שנואה לאה וגו' - (תהלים סט) כי שומע אל אביונים ה' ואת אסיריו לא בזה אמר רבי בנימין בן לוי: לא ראשו של פסוק הזה סופו, ולא סופו ראשו, לא היה צריך קרא למימר אלא, כי שומע אל אביונים ואת אסירים לא בזה, או כי שומע אל אביונים ה' ואת אסיריו וגו', אלא, כי שומע אל אביונים ה', אלו ישראל. דאמר רבי יוחנן: בכל מקום שנאמר דל עני ואביון, בישראל הכתוב מדבר. ואת אסיריו לא בזה, אלו העקרות, שהן אסורות בתוך ועלובות, וכיון שהקדוש ברוך הוא ...

"The L-rd saw that Leah was unloved, and He opened her womb, and Rachel was barren" (Genesis 29:31). "The L-rd saw that Leah was unloved..." "For the L-rd hears the impoverished and does not despise His prisoners" (Psalms 69:34) - Rabbi Binyamin ben Levi said: The beginning of this verse does not correspond with its end, nor does its end correspond to its beginning. The verse should have said only: "For the L-rd hears the impoverished and does not despise the prisoners" or: "For the L-rd hears His impoverished and...His ...

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

24 הרי יעקב השיג ודאי בעלמי דאתכסי

Примітка розв'язує уявну суперечність: тут Яков, безперечно, осягав прихований світ, тоді як у Torah Chaim сказано, що він зовсім його не осягав. Тут прихований світ — це літери думки; там ідеться про корінь Леї у внутрішній Біні, що перебуває за межами всякого осягнення.

ПРИМІТКА КЕНОТ

בתו"א רד"ה ווללכן ב' בנות דיעקב השיג ודאי בעדאתכ"ס ובתו"ח שם דלא השיג כלל — לפלא גדול שהרי מפורש על אתר: בתו"א — שהמדובר באותיות המח'. בתו"ח — בשרש לאה, פני בינה, שכל הנעלם מכל רעיון וכו'. ולהעיר (1) באוה"ת שם אין בכלל הענין שהשיג או לא השיג. (2) ע"ד ההילוך בפ"י כי שנואה בין תו"א ותו"ח — נחלקו ג"כ ב"ב (קכג, א) וב"ר רפע"א. — לקו"ש ח"י ע' 214. במאמרי אדה"א נ"ך ע' קצו מבאר שהקושיא "למה אהב יעקב לרחל יותר מלאה דלכאורה בחי" לאה יותר עליון מבחי" רחל". וראה ביאורו להצ"צ כרך ב ע' תשלז.

25

יעקב נקי בריח התיכון

Зоар називає Яакова «середнім брусом», що проходить від краю до краю. Альтер Ребе розуміє це так: Яаков притягує світло від вінця (Кетер) униз, до царювання (Малхут).

Zohar II, 175b, בח"ב קפה

Zohar III, 186a, בח"ג קפו

ПРИМІТКА КЕНОТ

בח"ב קפה, ב. בח"ג קפו, א ובכ"מ. באוה"ת בראשית כרך ב שפה, א מציין ח"צ: "וכן מרומז ברכות פי ויגש פצ"ד".

26

בריה התיכון המבריה מן הקצה אל הקצה

Вказівка Б-га Моше щодо Мішкану: «середній брус усе-редині дощок проходитиме від одного кінця до другого». Зоар застосовує це до Яакова.

Exodus 26:28, שמות כ"ח

והבריה התיכון בתוך הקרשים מבריה מן הקצה אל הקצה:

and the middle bar in the midst of the boards, which shall pass through from end to end.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

27

פי שהוא הממשיך . . כמ"ש במ"א

Докладніший розгляд того, як Яаков проводить світло від верхнього краю — каву, що пронизує звільнений простір, — до нижнього краю.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה אוה"ת בראשית כרך ב שפה, ב ואילך. וראה בהביאור שם שפה, א ואילך.

28

והנורא

Моше каже Ізраїлеві, що Гавая, їхній Б-г, є «великим, могутнім і грізним Б-гом»; мудреці включили ці слова до першого благословення Аміді. У хасидизмі ці три слова відповідають праотцям, а «грізний» — це Яаков, який поєднує милість (Хесед) і стриманість (Гвура).

Deuteronomy 10:17, דברים י'

כי ה' אֱלֹהֶיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יֵשָׁא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד:

For the L-RD your G-d, He is G-d of gods, and L-rd of lords, the great G-d, the mighty, and the awful, who regardeth not persons, nor taketh reward.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

29

ויאהב (יעקב) גם את רחל

Після того як Яаков одружився з обома сестрами, «він полюбив також Рахель більше, ніж Лею». Це пояснюється як прагнення Яакова до одкровення у відкритому світі.

Genesis 29:30, בראשית כ"ט

וַיָּבֹא גַם אֶל־רַחֵל וַיֵּאָהֶב גַּם־אֶת־רַחֵל מֵלֵאָה וַיַּעֲבֹד עִמָּה עוֹד שִׁבְע־שָׁנִים אַחֲרוֹת:

And he went in also unto Rachel, and he loved Rachel more than Leah, and served with him yet seven other years.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

בראשית כט, ל.

30

וישקהו

Коли Ейсав зустрів Яакова, «він поцілував його»; над цим словом написані крапки. Раші наводить два тлумачення: Ейсав поцілував його не від щирого серця або, як каже Рабі Шимон бар Йохай, тієї миті в ньому пробудилося співчуття, і він поцілував Яакова всім серцем. Альтер Ребе тлумачить поцілунок Яакова з Рахель за аналогією з цим словом, над яким стоять крапки.

Genesis 33:4, בראשית ל"ג

וַיָּרֶץ עָשָׂו לִקְרַאתוֹ וַיַּחֲבֹקְהוּ וַיִּפֹּל עַל־צַוְאָרוֹ וַיִּשָּׁקְהוּ וַיִּבְכּוּ:

And Esau ran to meet him, and embraced him, and fell on his neck, and kissed him; and they wept.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

31

וישק יעקב לרחל

Коли Яаков уперше зустрів Рахель біля криниці, «Яаков поцілував Рахель». Це тлумачиться як низведення Яаковом внутрішнього рівня мудрості (Хохма), розуміння (Біна) і знання (Даат) до Рахель.

Genesis 29:11, בראשית כ"ט

וַיִּשָּׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קֻלּוֹ וַיִּבֶךְ:

And Jacob kissed Rachel, and lifted up his voice, and wept.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

בראשית כט, יא.

32

ע"פ ישקני מנשיקות

Там «поцілунки» означають розкриття внутрішньої любові — подібно до любові батька до єдиного сина, яка надто велика для слів і виражається лише подихом уст. Так само Тора розкриває Нескінченне світло, виходячи за межі впорядкованого ланцюга світів.

ПРИМІТКА КЕНОТ

לקו"ת שה"ש א, ד. וראה אוה"ת שה"ש ע' כד.

33

ישקני מנשיקות

Початкові слова Пісні Пісень — вираження туги коханої: «Нехай він поцілує мене поцілунками своїх уст». Альтер Ребе відсилає до власного пояснення цього вірша, де розкриває значення слова «поцілунки».

Song of Songs 1:2, שיר השירים א:ב

וַיִּשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי־טוֹבִים דְּדִידְךָ מִיַּיִן:

Let him kiss me with the kisses of his mouth— For thy love is better than wine.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

34

וע"פ אמצאך בחוץ אשקר

Там слова «Знайшов би я тебе надворі» стосуються людей, зайнятих справами, які не можуть постійно вивчати Тору, але завдяки своєму служінню поза домом

усе ж можуть досягти близькості, означеної як «поцілунки».

ПРИМІТКА КЕНОТ

לקמן פ' תרומה פ, ג.

35

אמצאך בחוץ אשקך

Кохана бажає, щоб її коханий був їй як брат: «Я знайшла б тебе надворі, я поцілувала б тебе». Альтер Ребе відсилає до ще одного пояснення слова «поцілунки».

Song of Songs 8:1 שיר השירים ח:א

מִי יִתְנֶה כְּאָח לִי יוֹנֵק שְׂדֵי אִמִּי אֶמְצָאָךְ בַּחוּץ אֶשְׁקֶךָ גַּם לֹא יִבּוּזוּ לִי:

Oh that thou wert as my brother, That sucked the breasts of my mother! When I should find thee without, I would kiss thee; Yea, and none would despise me.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

36

אעבדך שבע שנים ברחל

Яков каже Лавану: «Я служитиму тобі сім років за Рахель, твою молодшу доньку». Рахель, «молодша», — це мовлення, нижчий рівень, до якого Яков низводить світло Лавана.

Genesis 29:18 בראשית כ"ט:י"ח

וַיֵּאָהֱב יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שִׁבְעַת שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתָהּ הַקְטָנָה:

And Jacob loved Rachel; and he said: 'I will serve thee seven years for Rachel thy younger daughter.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

בראשית כט, יח.

37

לכן הוא בחי לובן העליון

Примітка Kehot вказує, де це докладніше пояснюється: Etz Chaim.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ע"פ שער העקודים פ"א.

38

לכן הוא בחי לובן העליון

У Sha'ar HaAkudim, розд. 1, Арізаль пише, що Лаван — це таємниця вищої близькості, яка передує всьому світу еманатії (Ацилут), і що він утворює ступені, які називаються Акудім, Некудім і Берудім. Альтер Ребе використовує це, щоб пояснити Лавана як джерело милості.

Sefer Etz Chaim 6:2 עץ חיים ו:ב

הנה אותן הדי אלפין שצייננו לעיל בחוטם הם נכנסין בפה ונעשים שם די הבלים והנה ד"פ הבל גימ' קמ"ח כי ע"י השינים שבתוך הפה נטחנים אותן הדי הבלים ונעשים קמח ונגמרת פעולתן ואל יקשה בעיניך מ"ש לעיל כי מן אור און שמאל הנכנס בפה נעשה ממנו חיצוניות הכלי ומן נקב חוטם שמאל נעשה פנימיות הכלי ועם היות כי אור מקיף גדול ומעולה מאור פנימי עם כל זה פנימיות הכלי גדול מחיצוניות הכלי כנראה בחוש העין מה שאין כן בחינת האורות כי אור הגדול שלא יוכל הכלי להגביל ולקבל בתוכו מאיר ...

Sefer Etz Chaim (Public Domain)

39

דלית שמאלא בהאי עתיקא

В Ідра Рабба сказано, що в Атиці, Стародавньому, немає «лівої сторони», немає суду. У ній описано чисте милосердя вищої близькості.

Zohar III, 129a זח"ג קכט, א

ПРИМІТКА КЕНОТ

זח"ג קכט, א.

40

רק שלמטה נשפל בלבן גשמי

Маамар про те, як святий корінь Лавана — вища білизна — впав у матеріального й облудного Лавана.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה לקו"ש חט"ו ע' 262.

41

כולו הפך לבן טהור

Закон про цараат (ритуальну недугу): коли біле ураження вкриває все тіло, коен (священнослужитель) оголошує людину чистою, бо «все стало білим; він чистий». Білизна, навіть у цьому ураженні, відображає її святий корінь.

Leviticus 13:13 ויקרא י"ג:י"ג

וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהָיָה כִּסְתָהּ הַצָּרַעַת אֶת־כָּל־בְּשָׁרוֹ וְטָהַר אֶת־הַנֶּגַע כָּלּוֹ הַפֶּה לְבָן טָהוֹר הוּא:

then the priest shall look; and, behold, if the leprosy have covered all his flesh, he shall pronounce him clean that hath the plague; it is all turned white: he is clean.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

ויקרא יג, יג.

42

וישכם לבן בבקר

Після укладення союзу з Яковом «Лаван устав рано-вранці», щоб попрощатися зі своєю родиною. Ранок — це час милості (Хесед); вірш натякає на те, що вища милість набирає сили з кожним днем.

Genesis 32:1 בראשית ל"ב:א

וַיִּשְׁכֶּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיִּנָּשֶׁק לְבָנָיו וּלְכַנְזָתָיו וַיְבָרֶךְ אֹתָהֶם וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לָבָן לְמִקְמוֹ:

And Laban arose early in the morning, kissed his sons and daughters, and blessed them; and then Laban went and returned to his place.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

בראשית לב, א.

אבזאצ 2

43

וינשק לבניו

«I встав Лаван рано-вранці, і поцілував своїх синів та дочок, і поблагословив їх; і пішов Лаван та повернувся

до свого місця». Це слід розуміти як потік вищої біли-
зни в усі конфігурації світу Ацилут, а потім — її відхід.

בראשית ל"ב:א' Genesis 32:1

וַיִּשְׁכֶּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיִּנָּשֶׂק לְבָנָיו וּלְבָנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֹתָהֶם וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לָבָן
לְמִקְמוֹ:

And Laban arose early in the morning, kissed his sons and
daughters, and blessed them; and then Laban went and re-
turned to his place.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

44 ויעקב הלך לדרכו

«І пішов Яаков своєю дорогою» після прощання з Лава-
ном. Шлях Яакова — низвести вищу близьку в Рахель.

בראשית ל"ב:ב' Genesis 32:2

וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים:

And Jacob went on his way, and the angels of G-d met him.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

45 רחל עקרה

«Im'я Б-га (Гавая) побачило, що Лея була нелюбою, і
відкрило її лоно; але Рахель була безплідною (акера)». У
цьому абзаці використано обидві частини вірша.

בראשית כ"ט:ל"א Genesis 29:31

וַיֵּרָא ה' כִּי־שָׂנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רִחְמָהּ וַרְחֵל עֲקָרָה:

And the L-RD saw that Leah was hated, and he opened her
womb; but Rachel was barren.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

46 (ומש"ל דרחל . . פנחס דרמ"ט)

Ор га-Тора пояснює, що народження — це розкриття
прихованого таким, яким воно є у своїй сутності, і що
Ацилут неможливо звести в Брія у його первісному ви-
гляді; тому Рахель було важко народити.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה אזה"ת כאן ר"ז, ב שמבאר "כי הלידה הוא בחי גילוי ההעלם כמו שהוא
בעצמותו, וא"א להיות האצ"י כמו שהוא נמשך בבריאה, ולכן היתה מקשה
ללדת". ע"ש.

47 שהם הספ"י שבאצ"י

Марей мекомот Kehot для цих слів (примітку наведено
нижче).

ПРИМІТКА КЕНОТ

ל"ת להאר"י"ל פי ויצא.

48 שבטי יה

Давид описує Єрусалим, до якого «піднялися коліна,
коліна Яга». Яг — перші дві літери Імені Гавая (му-
дрість (Хохма) і розуміння (Біна)) — вказує на корінь
колін у думці, в Ацилуті.

תהילים קכ"ב:ד' Psalms 122:4

שָׁשָׂם עָלוּ שְׁבָטִים שְׁבָטֵי־קָה עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהוֹדוֹת לְשֵׁם ה'

Whither the tribes went up, even the tribes of the L-RD, as a
testimony unto Israel, to give thanks unto the name of the
L-RD.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

49

יהודה הפעם אודה

Слова Леї при народженні Єгуди: «Цього разу я визнаю
(оде) Гавая; тому вона дала йому ім'я Єгуда; і переста-
ла народжувати». Ім'я виражає визнання — форму са-
моусунення (бітуль).

בראשית כ"ט:ל"ה Genesis 29:35

וַתֵּהָר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הַפֶּעַם אֹדָה אֶת־ה' עַל־כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה
וַתַּעֲמֵד מִלְּדוֹת:

And she conceived again, and bore a son; and she said: 'This
time will I praise the L-RD.' Therefore she called his name
Judah; and she left off bearing.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

בראשית כט, לה.

50

כמ"ש במ"א ע"פ יהודה אתה

У маамарі «Єгудо, тебе, твої брати визнаватимуть»
(Тора Ор, Вайехי 1, 45a) Реувен («ось син») означає зір —
споглядання, що пробуджує любов; Шимон — слух,
який приносить трепет; Леві — прив'язаність; ці три
рівні мають передувати, щоб могло розкритися визна-
ння Єгуди — схиляння в молитві Аміда.

ПРИМІТКА КЕНОТ

לקמן ר"פ ויגש.

51

ע"פ יהודה אתה

Благословення Яакова: «Єгудо, тебе визнаватимуть
твої брати». Альтер Ребе відсилає до свого пояснення
цього вірша.

בראשית מ"ט:ח' Genesis 49:8

יְהוּדָה אֹתָהּ יוֹדוּךְ אֶחָיִךְ יָדָךְ בְּעֶרְךָ אֶבְיִיךָ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אָבִיךָ:

Judah, thee shall thy brethren praise; Thy hand shall be on
the neck of thine enemies; Thy father's sons shall bow down
before thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

52

הפעם ילוח

Слова Леї при народженні Леві: «Цього разу чоловік
мій приєднається (йїлаве) до мене». Так пояснюється
походження імені Леві: воно читається як зв'язок
(ritkashrut).

בראשית כ"ט:ל"ד Genesis 29:34

וַתֵּהָר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר עֲתָה הַפֶּעַם יָלוּהָ אִישִׁי אֵלַי כִּי־יִלְדָתִי לוֹ
שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֵוִי:

And she conceived again, and bore a son; and said: 'Now
this time will my husband be joined unto me, because I have
borne him three sons.' Therefore was his name called Levi.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

53

וכמ"ש במדרש בעובדא דר' חייא רבה

Марей мекомот Kehot для цих слів (примітку наведено
нижче).

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה ירושלמי כלאים פ"ט ה"ג.

54 וכמ"ש במדרש בעובדא דר' חייא רבה

Примітка Kehot указує тут на такий уривок: рабі Хія Рабба не підвівся перед рабі Ішмаелем, сином рабі Йосі, бо тієї миті його думка проходила всю книгу Псалмів. Це приклад цілковитого занурення в думку.

Jerusalem Talmud Kilayim 9:3א"ט:ג' תלמוד ירושלמי כלאים ט':ג'3

55 וכן גבי רבא (בפ' אר"ע)

Один саддукей побачив Раву настільки заглибленим у навчання, що той сидів на власних пальцях і не помічав, що з них тече кров. Це доказ того, що прив'язаність розуму робить людину неуважною до зовнішнього світу.

Shabbat 88אח כ"ח שבת

ПРИМІТКА КЕНОТ

שבת פח, א.

56 ולכן יצא ממנו משה

Лікутей Тора на Цав відсилає сюди й також цитує Зогар (2:11b). В уривку Моше пов'язується з «рибами морськими» — душами, що залишаються у своєму джерелі в Ацилуті.

ПРИМІТКА КЕНОТ

בלקו"ת צו ח, ג מציין לכאן וצ"ן גם לח"ב יא, ב.

57 כבד פה וכבד לשון

Моше каже Б-гу біля палаючого куща: «Я важкий на уста і важкий на язык». Це пояснюється його внутрішньою прив'язаністю, через яку зовнішнє мовлення давалося йому важко.

Exodus 4:10ד'י"א שמות

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־ה' בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִי גַם מְתוּמָל גַּם מְשֻׁלָּשׁ גַּם מֵאֵז דְּבָרָה אֶל־עַבְדְּךָ כִּי כְבֹד־פֶּה וְכֹבֵד לְשׁוֹן אֲנִי:

And Moses said unto the L-RD: 'Oh L-rd, I am not a man of words, neither heretofore, nor since Thou hast spoken unto Thy servant; for I am slow of speech, and of a slow tongue.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

58 שלגודל התקשרותו בבחי' בטול

Там сказано, що манна походила з такого високого рівня, про який не знали навіть Праотці: це рівень Моше, заслугою якого випадала манна. Це доповнює уявлення про особливий внутрішній рівень Моше.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה לקו"ת עקב יד, ב. סידור קי, ב. אוה"ת ויצא רו, א. ביאוה"ז להצ"צ עי' תמו.

59 ונחנו מה

Моше й Аарон кажуть людям, які нарікають: «І що ми таке, що ви нарікаєте на нас?» Це класичний вислів, що виражає самоусунення (бітуль) Моше.

Exodus 16:7ז'י"ז שמות

וּבָקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד ה' בְּשִׁמְעוֹ אֶת־לַגְתֵּיכֶם עָלֵיהֶ וְנַחֲנוּ מֶה כִּי תֵלִינוּ עָלֵינוּ:

and in the morning, then ye shall see the glory of the L-RD; for that He hath heard your murmurings against the L-RD; and what are we, that ye murmur against us?'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

60 צבא השמים לך משתחיים

Левіти за часів Езри прославляють Б-га: «Ти один — Гавая... і небесне войнство вклоняється Тобі». Поклін ангелів має духовний характер — це внутрішнє самоусунення, взірець для самоусунення Леві.

Nehemiah 9:6ו"ט:6 נחמיה

אֲתָה־הוּא ה' לְבַדְךָ אֲתָה עֲשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שָׁמַי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צָבָא הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאֲתָה מְחַיֶּה אֶת־כָּלֶם וְצָבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heaven, the heaven of heavens, with all their host, the earth and all things that are thereon, the seas and all that is in them, and Thou preservest them all; and the host of heaven worshippeth Thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

61 דצבא השמים . . אינו ענין השתחואה גשמיות אלא שמשתחוה

У рукописі додано доказ того, що поклони ангелів не є фізичними: ангел Міхаель, якби подолав шлях у п'ятсот років, зігнув би небозвід.

ПРИМІТКА КЕНОТ

בגוכ"ק הצ"צ [וכ"ה באוה"ת בשלח עי' שנה שמציין לכאן]: דצבא השמים לך משתחיים שאינו ענין השתחואה גשמית שהרי מיכאל מהלך ת"ק שנה היה כופף הרקיע כו': אלא שמשתחוה. ע"כ. בסה"מ תרס"ט עי' קכו מציין לכאן.

62 ע"פ טובה הארץ מאד מאד

Там (38b) відмову розвідників увійти в Землю пов'язано з їхнім коренем у Леї, світі думки: вони стверджували, що кожен міцву, яку виконують мовленням і дією, можна виконувати духовно — думкою, як Аврагам дотримувався всієї Тори ще до її дарування. Вони помилялися, бо лише дія зводить вищі світла, щоб вони проривали посудини; тому Моше благав дозволити йому увійти в Землю, і цей уривок відсилає до цього маамару.

ПРИМІТКА КЕНОТ

לקו"ת שלח לח, ב. ושם מציין לכאן.

63 טובה הארץ מאד מאד

Йегошуа й Калев кажуть людям після розповіді шпигунів: «Земля дуже, дуже добра». Алтер Ребе посилається на свій маамар про шпигунів і покоління пустелі, присвячений цьому віршу.

Numbers 14:7ז'י"ד במדבר

וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עַדַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בָּהּ לְתוֹר אֲתָה טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד:

And they spoke unto all the congregation of the children of Israel, saying: 'The land, which we passed through to spy it out, is an exceeding good land.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

64

נעוץ סופן בתחלתן

«İxñiy kinecy zakładeniy u İxñyomu počatku, a İxñiy počatok — u İxñyomu kінci». Цей вислів використовують, щоб показати, що найнижчий рівень — фізична дія — пов'язаний із найвищим.

Sefer Yetzirah 1:7:א:ספר יצירה

עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת שאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר:

The decade of existence out of nothing has its end linked to its beginning and its beginning linked to its end, just as the flame is wedded to the live coal; because the L-rd is one and there is not a second one, and before one what wilt thou count?

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

65

ומרבעייה התפלל תקט"ו תפלות

Обговорення 515 молитов Моше про те, щоб увійти в Землю.

Devarim Rabbah 11:6:י"א:דברים רבה

ПРИМІТКА КЕНОТ

דב"ר יא, ו. ראה אה"ת פ' ואתחנן ע' קיג.

66

ומרבעייה התפלל תקט"ו תפלות ליכנס לארץ

Мідраш каже, що Моше 515 разів молився про те, щоб увійти до Землі; це числове значення слова «ва-етханан» — «і я благав» (Дварім 3:23). У примітці Кегота цей фрагмент позначено як 11:6. Це доказ того, що заради входження у сферу практичних міцвос варто так благати.

Devarim Rabbah 11:10:י"א:דברים רבה

67

ויאהב יעקב את רחל

«I Яаков полюбив Рахель». Тепер це пояснюється як любов до рівня мовлення та дії.

Genesis 29:18:י"ח:בראשית כ"ט

ויאהב יעקב את רחל ויאמר אַעבֹדָךְ שבע שנים בְּרַחֵל בְּתֶךְ הַקְטָנָה:

And Jacob loved Rachel; and he said: 'I will serve thee seven years for Rachel thy younger daughter.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

68

וגם לוי . . הפעם ילוח אישי

Там Левітан пояснюється як поєднання створеного «щось» із Б-жественним «ніщо» через самопожертву, коли промовляють «Один» у Шма; це зводить «мій чоловік прив'яжеться до мене», а також міститься відсилення до цього маамару.

ПРИМІТКА КЕНОТ

בלק"ת שמ"י יח, ג. נשא כא, ד מציין לכאן.

69

ועמ"ש במ"א בענין לויתן

Там (18b) прихованих цадикім названо «рибами морськими»: як море приховує риб, так і вони належать до прихованого світу; своїм духовним служінням вони поєднують світи з Нескінченним світлом. Це і є Левіа-

тан — назва, пов'язана з поєднанням, як у словах «цього разу мій чоловік прив'яжеться до мене».

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה לק"ת שמ"י יח, ב.

70

בחסידים הראשונים

Перші благочестиві чекали годину перед молитвою, молилися годину й чекали годину після неї — так тричі на день, загалом дев'ять годин; Талмуд запитує, коли ж вони займалися Торою, і відповідає, що завдяки їхній благочестивості їхня Тора зберігалася. Це наводиться як взірець внутрішньої прив'язаності, притаманної шляху Леї.

Berakhot 32b:20-22:כ"ב-כ"ב:ברכות ל"ב

חסידים הראשונים היו שוחזין שעה אחת: מנא הני מילי? אָמר רבי יהושע בן לוי, אָמר קרא: "אשרי יושבי ביתך". ואָמר רבי יהושע בן לוי: המתפלל צריך לשהות שעה אחת אחר תפלתו, שְנאָמר: "אך צדיקים יודו לשמך וְשבו ישרים את פניהם".

The pious men of old used to wait an hour. Whence is this? R. Joshua b. Levi said : The Scriptures state, "Happy are they that dwell in Thy house" (Ps. Ixxxiv, 5). R. Joshua b. Levi also said : He who prays should wait an hour after his prayer ; as it is said, "Surely the righteous shall give thanks unto Thy name, the upright shall dwell in Thy presence" (ibid. cxl. 14).

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

ברכות לב, ב.

71

ששים המה מלכות

«E шістдесят цариць». Це початкові слова пізнішого маамара, на який посилається Альтер Ребе.

Song of Songs 6:8:ח"ו:שיר השירים

ששים המה מלכות ושמונים פילגשים ועלמות אין מספר:

There are threescore queens, And fourscore concubines, And maidens without number.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

72

אחת היא יונתי

«Моя голубко, моя досконала, едина». Частина того самого маамара.

Song of Songs 6:9:ט"ו:שיר השירים

אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה ברה היא לילדמה ראוה בנות ויאשרוה מלכות ופילגשים ויהללוה:

My dove, my undefiled, is but one; She is the only one of her mother; She is the choice one of her that bore her. The daughters saw her, and called her happy; Yea, the queens and the concubines, and they praised her.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

73

(ומבואר . . יונתי כו')

У цьому рукописі весь текст у дужках відсутній.

ПРИМІТКА КЕНОТ

כל המוסגר ליתא בגוכתי"ק הצ"צ.

74

באהל רחל

Лаван шукає своїх ідолів: «вийшов із намету Леї й увійшов до намету Рахелі». Раші зазначає, що наметом Яакова був намет Рахелі, адже Яаков завжди був із нею; маамар тлумачить це так, що його головна оселя була в мовленні та дії.

בראשית ל"א:ל"ג:Genesis 31:33

וַיָּבֹא לְבֹן בְּאֵהָל יַעֲקֹב וּבְאֵהָל לֵאָה וּבְאֵהָל שְׁתֵּי הָאֲמָהוֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֵהָל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֵהָל רַחֵל:

And Laban went into Jacob's tent, and into Leah's tent, and into the tent of the two maid-servants; but he found them not. And he went out of Leah's tent, and entered into Rachel's tent.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

75

וכל האומר אין לי אלא תורה

«Хто каже: “Я маю лише Тору”, той не має навіть Тори». Самого лише вивчення недостатньо: потрібна дія, а тут думка має приєднатися до дії.

יבמות ק"ט ב:ד'ה"ב:Yevamot 109b:4-5

עֲרָבִי שֶׁלְצִיּוֹן — דְּעֻבְדֵי שְׁלוֹף דּוּץ. תּוֹקֵעַ עֲצָמוֹ לְדַבֵּר הֶלְכָּה — דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ תוֹרָה — אֵין לוֹ תוֹרָה. פְּשִׁיטָא! אֵלָא: כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ אֵלָא תוֹרָה — אֵין לוֹ אֵלָא תוֹרָה. הָא נָמִי פְּשִׁיטָא! אֵלָא דְּאִפִּילוּ תוֹרָה אֵין לוֹ. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב פִּפְא, אָמַר קְרָא: “וְלִמְדֻתֶם וַעֲשִׂיתֶם” — כָּל שֵׁשְׁנֹו בַּעֲשִׂיָּה יִשְׁנֹו בְּלִמְיָדָה, כָּל שֵׁאִינוּ בַּעֲשִׂיָּה אֵינוּ בְּלִמְיָדָה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

ПРИМІТКА КЕНОТ

יבמות קט, ב. נסמן לעיל ז, א.

LikuteiTorah.com

ХАСИДСЬКА ПАРША

Про це видання

This edition contains the Hebrew text, the English translation, our explanations i the notes.

The Hebrew text of Torah Ohr: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

Our English translation, made from the Hebrew without Kehot's notes: CC BY-NC 4.0.

Our explanations, with the overview, the questions and the page for children: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Цитовані джерела за Сефарією: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) (Public Domain); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); On Your Way (Public Domain); The Judaica Press complete Tanach with Rashi, translated by A. J. Rosenberg (CC-BY); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Daf Shevui (CC0); Sefer Etz Chaim (Public Domain); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain).

This edition as a whole: CC BY-NC 4.0. Shuls, schools and non-profit projects may copy, print and share it freely, and may ask for donations to cover the cost of printing; it may never be sold. Credit Kehot Publication Society and likuteitorah.com. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Український переклад і пояснення підготовлено для LikuteiTorah.com за допомогою ШІ (openai/gpt-6-luna-pro:batch) та звірено з єврейським текстом і Sefaria; редактором-людиною ще не перевірено. Будь ласка, важливе перевіряйте за єврейським текстом.

Ребе просив вивчати маамарим тижневої парші — «Хасидську паршу» — протягом того тижня, розподіливши навчання на сім днів (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725 · Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309). Навіщо її вивчати та благословення Ребе: likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/

Безкоштовний некомерційний проєкт; тут нічого не продається. Не пов'язаний із Kehot, Sefaria чи Lubavitch Library.
© likuteitorah.com

Із likuteitorah.com/uk/torah-ohr/vayeitzei/3/

НА ЧЕСТЬ

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

Батько Ребе, реб Леві-Іцхок